

وجه تسمیه گوشه‌ها و محل قرار گرفتن آنها روی گام مربوطه

نگارنده در تحقیق و جستجو در لابلای اوراق ردیف‌های مکتوب، سعی نموده است مجموعه‌ایی از گوشه‌های مستقل و غیر تکراری را با شناسنامه‌ایی قابل قبول و معتبر (از نظر علمی و عملی) ارائه دهد، باشد که این مجموعه جهت هنرمندان سوخته (خصوصاً خوانندگان) مثمر ثمر واقع شود.

مهم اینکه این حقیر تا حد توانائی خویش قلم زده است و بر این باور نیست که مطالب یاد شده این کتاب به منزله وحی منزل بوده و همواره از عقاید و نظریات جدید و نقل روایات تازه و گوشه‌های ملودیک از دل و جان استقبال می‌نماید. چرا که دفتر هنر خصوصاً موسیقی و نقل مطالب آن هیچگاه بسته نخواهد شد و مانند چشمه‌ایی زاینده هر روز بر اوراق ارزشمند آن به وسیله یابندگان پر تلاش افزوده خواهد شد. به قول شاعر:

گمان مبر که به پایان رسید کار مغان   هزار باده ناخورده در رگ تاک است

جستجو و کنکاش در اصول بنیادی ردیف ملی ایران دریچه‌هایی از روایات و اقوال مختلف را در مقابل چشمان هر فرد علاقمند می‌گشاید. این اقوال و روایات چنانچه به صورت مکتوب و ضبط شده در آرشیوهای مختلف موجود است، روند موسیقی ردیف را از سالهای گذشته نه چندان دور برای ما به ودیعه گذارده است، که حفظ آنها بر همه کسانیکه به نحوی در پیشبرد اهداف فرهنگ و هنر صحیح ملی خویش گام بر می‌دارند، واجب می‌نماید.

اما از طرفی یکی از راههای حفظ و اشاعه این روایات به جای مانده از قدما مانند بسیاری از موضوعات دیگر با تکرار و بازگوئی امکان‌پذیر است و این بازگوئی تحقق نمی‌پذیرد، مگر به وسیله اسباب مرسوم و معمول موسیقائی که در دو کلمه ساز و آواز خلاصه می‌شود. باید بپذیریم که در روایات ردیفی موسیقی ایران، تکرار مکررات بسیار است.^(۱) به همین دلیل در امر بازگوئی ردیف‌های موجود به وسیله ساز و آواز به جرأت می‌توان گفت تمامی نوازندگان

---

۱ - برای مثال در مراجعه به ردیفهای ضبط شده و مکتوب، مانند: ردیف زنده یادان عبدالله دوامی و محمود کریمی و میرزا عبدالله و موسی معروفی مشاهده می‌کنیم، ضمن اختلاف اسامی گوشه‌ها با یکدیگر، بسیاری از ملودیاها بصورت تکرار با اختلافهای جزئی با نامهای مختلف خوانده شده‌اند. «ن»

و خوانندگان ملی ما همگی حول بافت اصلی ردیف گردش نموده و از تکرارهای ملال آور، هر کدام به قدر توانائی چشم پوشیده‌اند.

البته ناگفته نماند که بعضی از خوانندگان و نوازندگان در امر بازگوئی روایات، دقت عمل زایدالوصف به خرج داده و وسواس خاص نشان می‌دهند و این را یک امتیاز بزرگ برای خویشان محسوب می‌دارند.^(۱) در این راستا نگارنده سعی نموده است گلچینی قابل قبول و منطقی، برگزیده از میان همه ردایف و اقوال (اعم از ثبت شده و نشده) در دسترس علاقه‌مندان قرار دهد.

شناسنامه دستگاهها و آوازهای مشتق و گوشه‌های تشکیل دهنده آنها

۱- نام گوشه

۲- محل قرار نت شاهد روی گام

۳- حداکثر گستره ملودی روی گام

۴- وجه تسمیه

ترتیب منطقی^(۱) دستگاههای موسیقی ایران

۱- راست و پنجگاه

۲- ماهور

۳- شور و ملحقات^(۲)

۴- نوا

۵- همایون و بیات اصفهان

۶- سه‌گاه

۷- چهارگاه

---

۱ - این ترتیب فقط از نقطه نظر شباهت فواصل گام نسبت به یکدیگر است.

۲ - منظور از ملحقات، آوازهای چهارگانه مشتق از شور است که این آوازاها به ترتیب قرار گرفتن روی گام شور عبارتند از: بیات ترک - ابوعطا - افشاری - دشتی

* این موضوع قابل ذکر است که اگر ترتیب قرار گرفتن دستگاهها را بر اساس گستره گام آن ثبت کنیم روند دیگری پدید خواهد آمد، به ترتیب زیر:

۱- ماهور ۲- راست و پنجگاه ۳- شور ۴- همایون ۵- سه‌گاه ۶- چهارگاه ۷- نوا ۸- بیات ترک ۹- ابوعطا ۱۰-

اصفهان ۱۱- افشاری ۱۲- دشتی